

TAK NĚJAK TO BYLO V ROCE 1944

Ale myslím si, že to bylo právě tak, jak vyprávím. Ono za těch 60 roků něco z paměti vymizí. Nevadí, doplní to jiní pamětníci. Ale pozor! Někteří události, o kterých budu vyprávět, vykládají jinak. Tenkrát mi bylo dvanáct a půl roku a dodnes to vidím jako včera.

Nevím, jaké zájmy mají dnešní dvanáctiletí kluci. My, válečné děti, jsme měly určitě jiné než ty dnešní. Navíc mi v roce 1943 zatkli otce, a tak jsem byl doma jediný „chlap“, který po něm převzal řadu povinností a úkolů, které se musely doma dělat. Mimo jiné jsem pokračoval ve sledování situace na východní frontě tím, že jsem do mapy Evropy zapichoval každý den špendlíky s červenou hlavičkou, aby bylo vidět, zda se válečná linie od nás vzdaluje nebo přibližuje. Bylo tomu vždy po zprávách v rádiu a nejen protektorátním, ale i z Moskvy a z Londýna. Po otcově zatčení nám gestapo rádio zabavilo, a tak jsem informace získával od kamarádů ve škole nebo nejvíce od nejbližších Láňáků, se kterými jsem byl v takovém Bukovském klubu, něco jako „Rychlé šípy“. Jeho název schválně neuvádím, abyste se nám starým „chlapům“, kteří tu na světě ještě jsme (ze šesti jenom tři), nesmáli.

Nebo jsem dělal průzkumníka při večerních a nočních pochodech do Halenkovic, kam maminka a ještě dvě paní, které měly také muže ve vězení, chodily k Janečkům pro mouku. Šli jsme vrchama kolem Slanice. Já šel statečně několik kroků vpředu. Ony ty ženské měly totiž strach. A nebylo se čemu divit. Bylo totiž nařízeno úplné ztemnění, takže široko daleko nebylo vidět ani světýlko. A kdyby nás Němci zadrželi, měli by vážné problémy i Janečkovi.

Ten rok 1944 byl na válečné události bohatý. Ale to by byla jiná a dlouhá kapitola. Mě nejvíce v paměti utkvělo „L 15“. Toto heslo se ozývalo několikrát v týdnu kolem deváté a desáté hodiny ze školního rozhlasu. Znamenalo to, že letecké bombardovací svazy spojenců z italského Janova jsou nad Vídní a směřují na naše území a na sever do Polska. Pro nás to znamenalo aktovku na záda a valit co nejrychleji domů. Protože s námi do školy chodili i přespolní spolužáci, dostali jsme je na starost. Já jsem dostal Jožku Režného z Halenkovic (již zemřel). Doma to ovšem nebylo lehké. Otec ve vězení, matka v zaměstnání, a tak rozhodnutí, jak se zachovat, bylo na nás na děckách. Bezpečných krytů zase tolik nebylo, aby se tam všichni vešli, a tak se prchalo do přírody. Například zaměstnanci Fatry a obyvatelé za Moravou směřovali převážně na Makovou a od Paříků, továrna Slávia, převážně k Bakošu a k prusinskému lesu. Na Pahrbek, které bylo místem našeho mládí, to nešlo, protože leží v blízkosti továrny Slávia, kde se za války opravovala křídla německých bombardérů Junkers 88. Ty byly rozloženy a dobře viditelné za továrnou na obecní rajčině u spodní vrátnice směrem k Moravě. Kdyby byly bombardovány, bomby by dopadly pravděpodobně i na Pahrbek.

Jednou po ohlášeném poplachu šla naše parta, která byla stále pospolu, směrem k Prusinkám po cestě k Topolné. Jiní šli přes Malinu na Bakoš. Na dálku jsem tam viděl o tři roky mladší sestru s kamarádkami. Tu se najednou objevil americký bombardér, který měl nějaké problémy a potřeboval odlehčit zátěž. Shodil proto dvě nebo tři bomby, které dopadly jen kousek od samoty Bakoš. Rachot padajících bomb a jejich výbuchy vyvolaly paniku. Asi sto až dvě stě lidí, kteří šli tím směrem, se otočilo a utíkalo pryč.

No a tak přišel i čtrnáctý říjen 1944. Naše parta seděla na mezi za městem, rozumovala a počítala prolétající bombardéry. Bylo jich mnoho. Připadalo mi, že je jich víc než sto. Sledovali jsme padající staniolové pásy vypouštěné z letadel, které měly zabránit protiletadlovým dělostřelcům, aby je nemohli zaměřit.

Najednou, už když se vracel ze severu zpět na Vídeň, objevil se jeden americký bombardér letící nízko nad naším městem směrem k Topolné. Tak jsme se zvedli a hurá za ním. Kousek za Prusinkami se však letadlo znovu otočilo a udělalo kruh kolem našeho města. Jak vyprávěli spolužáci z Oldřichovic, vyhodili tam několik beden munice, zejména náboje do kulometů. Totéž udělali o na jiných místech kolem Napajedel. Jak se letadlo otočilo a letělo nízko, bylo zřejmé, že někde nablízku přistane. Udělali jsme čelem vzad a běželi za letadlem směrem ke Kalvárii. Letadlo znovu změnilo směr a my zase za ním. Běželi jsme k Prusinkám. Tam bombardér přistál na rovném poli u prusinského lesa, zvaného Amerika. Jmenovalo se tak asi proto, že bylo nově odlesněno. Mudrovali jsme mezi sebou jestli toto místo přistání měli ve svých mapách, zdali věděli, že je to Amerika, a proto tam přistáli.

Přidali jsme do běhu, abychom tam byli co nejdříve, ale když jsme byli u cesty, která odbočuje do Pěnného (tam, kde je ten křížek), objevily se náhle doprovodné americké stíhačky. Začaly nalétávat a střílet bombardér z kulometů tak dlouho, dokud ten nezačal za obrovského rachotu hořet. Vše se odehrávalo asi 200m od nás. Zalehli jsme do příkopu jeden na druhého a třáslí se hrůzou z té kanonády. Nevím, jak dlouho to trvalo, ale bylo to hrozné. Jedno vím ale jistě, že toho 14. října 1944 jsem se naposled modlil a naposled v životě jsem měl takový strach. Nestříleli však po nás, což jsme ale nevěděli.

Ltci z bombardéru odešli před zásahem stíhaček do prusinského lesa. Když stíhačky odletěly, nás šest kluků z naší party (Luboš Čagánek, Zdeněk Cívla, Tonda Valůch – již zemřelý, Slávek Valůch, Jožka Vrbík a já) jsme se otřepali a běželi k hořícímu letadlu. Dobíhali nás starší kluci i dospělí, někteří na kolech. Přiběhli jsme k lípě za Prusinkami a dali se Bůrovama směrem k lesu.

Když jsme byli asi v polovině mezi lípou a letadlem, přijela vojenská nákladní auta, vojáci udělali rojnici, a to jak od Topolné, tak i od Komárova a Pohořelic a postupovali k lesu. Začala střelba, Jednak vybuchovala munice v hořícím letadle, jednak po nás stříleli postupující vojáci. V mé blízkosti jsem uslyšel několikrát za sebou nějaký úder. V běhu jsem se otočil a vidím, jak mi několik centimetrů od paty vytryskává hlína. Zrychlil jsem, abych nebyl zasažen (tenkrát jsem ještě uměl utíkat).

Konečně jsme doběhli k polní cestě, poměrně vysoké mezi, která oddělovala Ameriku od Bůrov a tam jsme zalehli. Už nás tam bylo asi třicet různého věku včetně dospělých. Byli jsme asi padesát metrů od letadla. Blíže už to nešlo. Hořelo, byl tam velký žár a stále vybuchovala munice. Za chvíli přišli Němci a již tam nikoho nepustili.

Lidé se soustředili těsně před statkem Prusinky. Bylo nás tam asi tři sta až pět set. Stály tam německé nákladáky, vojáci a gestapo. Asi tak za hodinu přivedli zajaté americké letce (šest nebo osm – to už přesně nevím). Postavili je na nákladní auto. Ruce měli sepnuty nad hlavou. Měli na sobě zajímavé letecké kombinézy. Nám klukům se moc líbily. Mezi zvědavci byli lidé z okolních obcí a také děvčata z fatrovských internátů. Jeden z letců se na ni usmál a ona mu úsměv opětovala. Tu k ní

přistoupil gestapák, chtěl po ní legitimaci a ptal se jí, jestli ho zná. Zapsal si její jméno a ona plakala. Možná si myslel, že by to mohl být náš krajan. Přítomen byl i Schefer, německý správce Fatry, který ji znal a ptal se, proč pláče. Když mu to řekla, slíbil, že to dá do pořádku. (Byl jsem blízko, takže jsem všechno slyšel).

Asi po půl hodině se auta připravovala k odjezdu. Vojenský řidič auta, na které stáli zajatci, vystoupil k nim nahoru a tam za kabinou rozdmýchával dřevo v kotli. Německá auta totiž jezdila na dřevoplyn (benzínu měli málo). Kouř začal zajatce dusit. Začali kašlat a přitom se této technice smáli. Auta odjela a my jsme se rozešli.

Rozšířila se zpráva, že v prusinském lese byli dva letci zastřeleni. Slyšel jsem to od pana Františka Bartošíka, hajného z prusinské hájenky. Zřejmě se stalo, že letadlo chtělo přistát na letišti v Otrokovicích, ale tam po něm začali střílet z kulometu. Letělo tedy dál a hledalo vhodné místo k přistání. Přitom byl postřelen kulometčik, který seděl v zadní části letounu (v ocase). Měl tam okénko z asi 5 cm silného plexiskla, které bylo prostřeleno. Když letci opouštěli letadlo a odcházeli do lesa, vzali raněného s sebou. Na mýtině v lese, kde ho jeden z letců na zemi ošetřoval, je našli Němci. Po výzvě „Hände hoch!“ všichni zvedli ruce, jen ne ti dva na zem, a tak byli zastřeleni.

Když jsme po této události přišli do školy, říkali kluci, že ti dva mrtví letci jsou v márnici na našem hřbitově. Hned po vyučování jsme se tam vydali a okénkem se dívali dovnitř. Letci tam leželi vedle sebe v kombinézách. Měli zvláštní boty. Prý byly vyhřívané. Na druhý den jsme šli k márnici zase. Letci tam ještě leželi, ale boty již neměli. Po válce v nich chodili hrobařovi kluci.

V tu dobu se o této mimořádné události v Napajedlích hodně mluvilo. Například jsem slyšel, jak se někteří dospělí divili, proč z té výšky nepřistáli raději na Slovensku, když tam tehdy probíhalo Slovenské národní povstání. Nemuseli by padnout do německých rukou. Chlapi říkali, že to letci asi nevěděli. Oba zastřelení letci byli pochováni na napajedelském hřbitově.

Americké letadlo shořelo, zůstala částečně jen křídla a ocas, ve kterém bylo místo k obsluze kulometu. Němečtí vojáci z letiště v Otrokovicích ho střežili. Několikrát za den se tam probíhala výměna stráží. Provádělo se to tak, že přiletěl Storch (čáp) a přistál v blízkosti letadla. Kolem jeho zbytků bylo stále hodně zvědavců. Prohlíželi si každý kousek z toho, co zůstalo. I naše Bukovská parta tam chodila každý den. Zjistili jsme, že v ocase, kde byl kulomet, je raketová pistole a že okénko z plexiskla se dá odsunout. Parta mi uložila, abych se pistole zmocnil já. Zřejmě proto, že jsem uměl rychle utíkat. Udělali jsme to tak, že si kluci stoupli ke křídlu tak, aby strážný stál obrácen ke mně zády. Ukazovali mu na křídle díry od kulometných průstřelů, které byly přelepeny textilní páskou. Němec se tomu smál, ukazoval jim další a odlupoval pásku. Já zatím u ocasu odsunul okénko, vzal pistoli a odešel k prusinské hájence. Tam za mnou po chvíli přišli ostatní kluci. Měli jsme z naší kořisti velkou radost a pistole šla z ruky do ruky. Až se jeden zeptal: „Rakety jsi nevezl?“ „Nevzal.“ Odvahu vrátit se zpátky k letadlu už ale nikdo neměl. Několik dnů jsme potom raději k letadlu nechodili, z obavy, aby nás Němci nepoznali, kdyby zmizení pistole zjistili. Po válce jsem pistoli vyměnil za rádio německého tanku.

Padlí američtí letci byli po válce přemístěni, stejně jako rudoarmějci, kteří položili své životy při osvobození Napajedel, na náměstí pod kostel. Později byli exhumováni a jejich ostatky byly přemístěny na společné pohřebiště. Podobně tomu bylo v našem okrese i v Kašavě a ve Slavičíně.

V roce 1946 (nebo 1947), ale o tom již existují oficiální údaje, jim byl v Napajedlích postaven prozatímní památník. Byl z heraklitu a postavili jej napajedelští skauti. Znázorňoval moderně ztvárněnou americkou vlajku. Říkalo se, že autorem návrhu pomníku byl jeden ze skautů, napajedelský rodák, student architektury a pozdější známý architekt Zdeněk Řihák.

Od roku 1946 je při příležitosti osvobození Napajedel 2. května a výročí vzniku ČSR v říjnu uctívána jejich památka společně s uctěním všech občanů Napajedel, kteří padli v boji proti fašismu nebo zemřeli v německých věznicích a koncentračních táborech. O jejich symbolické hroby bylo v Napajedlích vždy důstojně pečováno. Proto považuji akce, které se uskutečňovaly čtyři roky před listopadem 1989 a dva roky po něm ze strany amerického velvyslanectví za účelové zneužití těchto statečných chlapců, kteří mi nevymizí z paměti.

(1. září 2004, Alois Vychodil)